

NAUCNI PODMLADAK

Zbornik radova

**studenata prirodno-matematičkih
fakulteta Jugoslavije**

ROVINJ, APRIL 1984.

"Institut za biologiju PMF" Novi Sad

Autori: Kobić Dragica, student III god.

Mentor: Dr Milenija Obradović

NEKE RETKE BILJKE FRUŠKE GORE U OKOLINI LEŽIMIRA

1. UVOD

Retke i reliktno biljke, biljke sa uskim arealom i na granici areale imaju naročito veliki značaj u proučavanju flore. Smatra se da je ova grupa biljaka nastala kao rezultat dugotrajne borbe, promenljivosti i prilagođavanja u složenoj istoriji nastanka flore.

Specifičan položaj, reljef, klima Fruške gore, kao i činjenica da flora ove planine nije bila pod direktnim uticajem glacijacije, omogućili su prisustvo izvesnog broja retkih, reliktnih i endemskih biljaka na Fruškoj gori.

Za nas je posebno važno upoznavanje ovih biljaka.

2. MATERIJAL I METOD RADA

Biljni materijal za ovaj rad sakupljan je u periodu od 15 do 25.7.1982. godine, u toku naučno-istraživačke akcije "Flora i fauna Fruške gore '82" u okolini Ležimira. Determinacija sakupljenih biljaka izvršena je na Institutu za biologiju u Novom Sadu. Pri tome su korišćeni ključevi za terminaciju biljaka: Flora SR Srbije, Mala flora Hrvatske i Ikonografija sa florom Mađarske.

Prilikom opisa biljaka korišćena je dostupna, navedena literatura. Od 154 sakupljenih biljaka u ovom radu je detaljnije opisano 14, koje su od posebnog značaja za ispitivano područje.

3. REZULTATI RADA I DISKUSIJA

Campanula bononiensis L.

Evroazijska (mediteranska) biljka, koja raste na suvim rastresitim tlima bogatim hranljivim materijalima. Može se naći na kamenitim mestima, u svetlim šumama, uz rub šuma. To je biljka brdskog regiona. Areal vrste obuhvata srednju Evropu (granica na zapadu je južna Francuska, a na severu srednja Nemačka i Poljska), srednje i južne delove SSSR-a, Sibir, Kavkaz, istočni Balkan. Rasprostranjena je u Dalmaciji (Kvarner), B i H, Crnoj Gori, Albaniji, Makedoniji, Srbiji.

U Panonskoj niziji ova vrsta je rasprostranjena na celom području izuzev severnih i nizijskih delova. U Fruškoj gori je zabeležena u hrastovim šumama, na žbunovitim mestima, raštrkano.

Campanula lingulata W.et K.

Balkanska vrsta, tercijalni relik. Rasprostranjena je brdskom pojasu na Balkanu sve do Srema. Ova biljka raste u vegetaciji brdskih livada i na žbunovitim mestima, na aridnim padinama po šibljacima i krečnjačkim stenama. Zaštićena je u prirodnim rezervatima. Medjutim u mediteranskom području raste na visini 100-975 metara. Na Fruškoj gori raste na erodiranim staništima travnatim mestima, šikarama i uz rub toplih šuma s belograbićem, meduncem, rujem i klokočikom. Na Vršačkim planinama retko je prisutna kao i na Deliblatskoj peščari. Njen areal prema istoku se proteže uz Dunav u brdskim i montanim područjima, a jedna od najsevernijih granica areala ove vrste je na Fruškoj gori i Vršačkom bregu. Ne javlja se ni na jednom lokalitetu leve obale Dunava (tj. u ravničarskim delovima). Lokalizetati na Deliblatskoj peščari i oko Bele Crkve su samo eksklave areala ove biljke, između srbijanskih planina, Karpata i Vršačkih planina. Ova vrsta je diferencijalna prema planini Meček (u Madjarskoj), i ako u ranijoj biljnogeografskoj podeli pripada istom podokrugu.

Centaurea banatica Roch

Ravničarsko - brdska, dacijsko panonska biljka. Rasprostranjena je na severoistočnom Balkanu, u Bugarskoj, u Rumuniji na nekoliko lokaliteta u istočnom delu Madjarske i u južnom prekodunavlju.

Na ostalim mestima je adventivna. Ova biljka je neutrofilna . Raste na umereno vlažnim mestima travnih i žbunolikih staništa. Na Fruškoj gori je zabeležena u istočnim i centralnim delovima, a prema našem nalazu i u zapadnom području.

Cenaurea benatica je biljka dacijskog ili karpatskog flornog elementa, čija se jedna od severozapadnih granica areala nalazi u zapadnim i centralnim delovima Fruške gore. Njen značaj je u tome što povezuje floru Karpata sa florom Fruške gore.

Commelina communis L.

Pripada grupi adventivnih biljaka (ergasiofigofita). To je gajena, baštovanska biljka poreklom iz Kine. Ranije je opisana u flori Vojvodine kao ukrasna biljka. Ne navodi se u flori Srbije. U flori Rumunije se spominje kao gajena i subsponsana biljka. U SSSR-u je ovo karantinska vrsta, jer je štetna pri gajenju kukuruza. U Vojvodini je uočena u okolini Novog Sada, Subotice, Titela i Vršca. Istraživanja ukazuju da je u fazi širenja. *Commelina communis* je nova vrsta za floru Srbije. Na Fruškoj gori je nadjena u okolini Ležimira na ruderalnim staništima, pa je prema tome ova biljka nova za zapadni deo Fruške gore.

Dianthus pontederæ Kern

Ova vrsta je subendemskog karaktera. Prostire se u panoniji delom u Srbiji i Austriji. Raste na krečnjačkom zemljištu na toplim i suvim staništima, na brdskim livadama, krčevinama i uz rubove šuma. U Fruškoj gori prisustvo ove biljke je značajno, jer ona pripada grupi panonskih, endemskih i subendemskih biljaka koje su nastale u postglacijalnom periodu, u kserotermu, pred kraj tercijara. Činjenica da je rasprostranjenje ograničeno na manje oblasti, ukazuje na povezanost flore Panonske nizije (provincija Panonicum), Fruške gore i Mečeka.

Dorycnium sericeum (Kov.) Borb.

Pripada alpsko - balkanskim vrstama. Raste na toplim, suvim bazofilnim, stenovitim i šljunkovitim tlima, na ivicama listopadnih šuma. Areal vrsta obuhvata istočne Alpe, Balkan, srednji i donji tok Dunava, Hrvatsku i zapadne obronke Panonske nizije. U Fruškoj gori je zabeležena raštrkano na travnim mestima, prilično retko.

Genista ovata W. et K.

Ova ilirska (istočno - alpska - zapadno - balkanska) biljka raste na osunčanim kamenitim staništima, u mezofilnim šumama, a izbegava krečnjačka zemljišta. Raste u jugoistočnoj i centralnoj Evropi, SSSR-a, na Balkanu, u Mađarskoj. Na Fruškoj gori je nadjena na više lokaliteta. Za ovu oblast od posebnog je florističkog značaja prisustvu ove biljke, jer je u Bačkoj, uz Dugav i u Fruškoj gori jedna od njenih istočnih granica rasprostranjenja.

Helleborina latifolia /L/ Druce. (Epipactis helleborine)

Evroazijska biljka. Raste na svežem plodnom šumskom tlu, u šikarama i na livadama u šumi. Rasprostranjena je sve je sve do istočnog Sibira. U Fruškoj gori raste u mezofilnim šumama. Porodica Orchidaceae je zaštićena u flori Vojvodine (pa prema tome i ova vrsta) kao floristička vrednost. Ležimir je još jedan lokalitet na kojem treba ovu vrstu sačuvati.

Kitaibelia vitifolia Willd.

Ovo je balkanska, tercijerna reliktna biljka. Raste u brdskom pojasu na žbunovitim mestima. Rasprostranjena je u severnoj Bosni, Srbiji, u podnožju Dilj - planine i u Fruškoj gori. Primećeno je širenje ove vrste u Fruškoj gori zbog antropogenih uticaja (krčenja šuma i presecanja puteva). U Fruškoj gori se nalazi severna granica njenog rasprostranjivanja i ona je difrencijalna prema planini Mećek.

Melampyrum barbatum W. et K.

Ovo je ravničarsko - brdska, subendemska biljka. Zastupljena je u stepskoj vegetaciji sa vijukom (Festuca) i kiviljem (Stipa). Rasprostranjena je u mađarskom Srednjem gorju, a u Rumuniji i u Poljskoj je adventivna. U Fruškoj gori je interesantna kao subendemski oblik.

Ononis spinosohircina Feicht.

Ravničarsko - brdska biljka. Spada u retke panonske endeme, vrlo ograničenog areala, koji se prostire u prekodunavlju i u južnom delu Bačke i Banata. Raste u livadskoj vegetaciji vlažnijih staništa. U Fruškoj gori tj. u Sremu areal ove vrste se nalazi na južnoj granici.

U graničnoj oblasti istočnog i centralnog dela Fruške gore (gde je jedino zabeležena) nalazi se jedna od njenih zapadnih tačaka areala. Ova biljka je važna kao panonski endem ograničenog južnog areala.

Fulmonaria rubra Schott.

Mezijsko - dacijska biljka. Raste na šumskim staništima i žbunolikim mestima, u brdskom i montanom pojasu. Areal obuhvata istočni deo Balkana, Erdelj, donji tok Dunava. U Fruškoj gori se javlja sporadično. Interesantna je kao istočno balkanska - karpatska vrsta, koja je u Fruškoj gori dostigla svoju zapadnu granicu areala. Ovo je relikat toplijeg doba. Zastupljenošću u flori Karpata i Fruške gore ukazuje na njihove florističke veze.

Thymus montanus W. et K.

Karpatsko - balkanska (panonska) vrsta. Raste na srednje suvim svežim humusnim i lesnim tlima siromašnim hranljivim materijama, na brdskim ritovima, pašnjacima. Areal obuhvata severni Balkan do Istre, Albaniju, Srbiju, Bugarsku, jugoistočne delove Panonije, izuzev nizijskih predela. Thymus montanus ne raste u srednjoj Evropi ali rastu slični prelazni oblici. U Fruškoj gori se može naći na brdskim livadama, latoru i serpentinama raštrkano i spada u njene redje stanovnike.

Xeranthemum foetidum Mnch.

Pripada pontsko - mediteranskom elementu flore. Raste na toplim, suvim, rastresitim tlima pored puteva, u vinogradima i na travnim mestima. U Evropi je rasprostranjena na zapadu do Italije, do prednje Azije na istoku. Severna granica areala su srednja Francuska i Slovačka. Raste u Hrvatskoj i u donjem toku Dunava. Zabeležena je u celoj Fruškoj gori, na suvim obroncima, raštrkano. Raste u stepskom i mediteranskom regionu i svojim životnim uslovima predstavlja termofilnu vrstu. Prisustvo ove biljke u flori Fruške gore govori o jednom geološkom dobu kad je u ovim predelima bilo toplije, pa su se biljke iz okoline Crnog mora proširile i u ovaj region i sačuvala se tu do danas.

4. ZAKLJUČAK

Floristička i biljnogeografska analiza opisanih biljaka sa lokaliteta Ležimir u zapadnoj Fruškoj gori pokazuje sledeće: Od 14 opisanih biljaka 4 su endemskog i subendemskog karaktera:

- Centaurea banatica*
- Dianthus pontederæ*
- Melampyrum barbatum*
- Ononis spinosohircina*

U fazi povlačenja, reliktnog karaktera su 4 biljke:

- Campanula bononiensis*
- Campanula lingulata*
- Kitaibelia vitifolia*
- Pulmonaria rubra*

Na granici areala nalaze se 6 biljaka:

- Commelina communis*
- Dorycnium sericeum*
- Genista ovata*
- Helleborine latifolia*
- Thymus montanus*
- Xeranthemum foetidum*

Od panonskih endema najznačajnija je *Ononis spinosohircina* karakteristična za južni obod Panonske nizije, a u Sremu je na južnoj granici areala. Zapadne ilirske biljke (*Genista ovata*) doprinose boljem osvetljavanju pripadnosti fruškogorskog regiona okrugu Praeilliricum. Mezijsko - dacijska biljka (*Centaurea banatica*, *Pulmonaria rubra*) i karpatsko - balkanska (*Thymus montanus*) kao šumske vrste svedoče o povezanosti flore Fruške gore sa florom Karpata i Balkana. Kao retka biljka zabeležena je adventivna vrsta *Commelina communis*. Biljke reliktnog karaktera koje potiču iz tercijera ukazuju na vreme diferenciranja flore Fruške gore. Biljni pokrivač Fruške gore nastao je u tercijeru i kontinuirano se održao do danas. Time je, pored ostalog moguće objasniti složenost ove flore.

L I T E R A T U R A

1. Flora SR Srbije. SANU, Beograd, 1978.
2. Javorka, S. : Magyar flora. Studium, Budapest, 1925.
3. Javorka, S. es Csapody, V.: A magyar flora kepekben.Studium, Budapest, 1934.
4. Obradović, M.: Biljnogeografska analiza Fruške gore. M.Srpska, Novi Sad, 1966.
5. Obradović, M.: Retke i reliktna biljke Fruške gore sa biljnogeografskom analizom. M.srpska, Novi Sad, 1978.